

Gdańsk

- Od czasów pierwszych Piastów Gdańsk (usytuowany w widłach Wisły i Motławy) uchodził za najważniejszy z ośrodków na Pomorzu Gdańskim.
- Jednym z najbardziej znanych zabytków gotyckich jest **Żuraw** (będący najstarszym zachowanym średniowiecznym dźwigiem portowym w całej Europie), który z jednej strony pełnił rolę dźwigu portowego, natomiast z drugiej stanowił jedną z bram wiodących do miasta od strony ulicy Szerokiej. Pierwotny budynek spłonął, a jego odbudowa miała miejsce w latach 1442-1444. Swoją formą nowy gmach nawiązywał do gotyckiego budownictwa flamandzkiego i miał 2 odmiennie potraktowane elewacje. W 1945 roku na skutek działań wojennych całkowicie spłonęła środkowa, drewniana część, natomiast mury uległy zniszczeniu w ok. 60%. Żuraw odbudowany został w latach 1956-1959 przez Stanisława Bobińskiego, zaś za wzór posłużyła grafika z 1601 roku. Obecnie:
  - Elewacja wschodnia (od strony Motławy) zbudowana jest z 2 masywnych, ceglanych wież, flankujących wsparty na 2 filarach potężny drewniany wykusz (w którym znajdowały się urządzenia dźwigowe).
  - Elewacja zachodnia (od strony obecnej ulicy Szerokiej) jest płaska, rozczłonkowana jedynie wysokimi, ostrołukowymi blendami [płytką nisza w ścianie o kształcie arkady lub okna. Bardzo często stosowano je w gotyku]. Dominantę konstrukcyjną tej elewacji stanowi wysoka nadbudówka na osi, mieszcząca w przyziemiu ostrołukowe przejście bramne.
- Drugim ważnym zabytkiem Gdańska jest **Kościół Wniebowzięcia NMP**, potocznie zwany Kościołem Mariackim. Stanowi największą średniowieczną budowlę Gdańska. Jest do tego jedną z największych ceglanych świątyń na świecie. (na lekcji mówiliśmy, że w okresie gotyku szczególną czcią otaczana była Matka Boska, której dedykowane były najważniejsze kościoły w mieście. Zauważcie, że we Francji większość kościołów ma wezwanie Notre Dame (Nasza Pani), natomiast w Polsce są to kościoły WNMB, potocznie zwane Mariackimi (m.in. Kraków, Gdańsk), właśnie od Matki B.). Kamień węgielny pod świątynię położony został w 1343 roku. Na przestrzeni przeszło 150 lat (za datę ukończenia budowy uznaje się rok 1506) obiekt ulegał wielokrotnym modernizacjom. Ostatecznie, po kilkunastu oryginalnych przebudowach oraz po odbudowie świątyni po zniszczeniach wojennych uzyskano obiekt który podziwiać możemy obecnie: budowla wznosi się na planie

nieregularnego krzyża łacińskiego. 6 przeszłowy korpus nawowy podzielony został na 3 równej wysokości nawy (kościół halowy), oflankowane dodatkowo bocznymi kaplicami (kapliczki znajdują się także pod wieżą i po obydwu jej bokach). W środkowej części kościoła ulokowany został 3 nawowy transept, powiększony o kaplice międzyprzyporowe. Widoczna nieregularność północnego ramienia transeptu i zredukowanie go do 2 naw wynika z dostosowania go do już istniejących zabudowań plebanii. Część prezbiterialna zamknięta została prosto. Bryła zewnętrzna jest niezwykle surowa i zwarta. Jej dominantę stanowi usytuowana na osi wieża, założona na planie zbliżonym do kwadratu, przepruta biforiami wkomponowanymi w ostrołukowe blendy. Nieco urozmaicenia dodają dekoracyjne szczyty w zwieńczeniu transeptu. Skomplikowany układ płaszczyzn dachu wynika z tego, że każda nawa zwieńczona została osobnym przekryciem.

Toruń

- **Kościół św. Janów** stanowił kościół farny, zlokalizowany na rynku Starego Miasta. Odbywały się w nim najważniejsze uroczystości (od wyboru przedstawicieli rady miejskiej, po przyjmowanie poselstw królewskich). Podobnie jak w wielu poprzednich przypadkach, obiekt nie powstał w trakcie jednej fazy, lecz wznoszony był na przestrzeni kilku stuleci:
  - pierwsze prace podjęte zostały w 2 połowie XIII wieku. Powstał wówczas jednonawowy, murowany kościół salowy o wymiarach ok. 10x20 metrów,
  - decyzja o modernizacji podjęta została na początku XIV wieku. W ten sposób powstała trójnawowa świątynia zakończona wydłużonym, prostokątnie zamkniętym prezbiterium,
  - trzecia faza budowlana spowodowana była pożarem, który w połowie XIV wieku strawił część kościoła. W ciągu następnych 50 lat odbudowano zniszczone elementy, wzniesiono nową wieżę, przedłużono korpus o jedno przeszło, podwyższono go uzyskując pseudobazylikę i wybudowano szereg kaplic dostawionych do jednej z naw bocznych,
  - ostatnia, 4 faza budowlana datowana jest na drugą połowę wieku XV. Wbogacono wówczas bryłę o szereg kaplic dostawionych do drugiej nawy bocznej, wybudowano masywną wieżę, podwyższono cały korpus i przekryto go sklepieniem gwiaździstym. Otrzymaliśmy: trójnawowy, halowy korpus nawowy z niższymi kaplicami bocznymi, z niskim, dostawionym do niego prezbiterium oraz monumentalną wieżą od zachodu, usytuowaną na osi. Bryła zewnętrzna została zbogacona o ostrołukowo zakończone blendy przeprowadzające zarówno 1 jak i 2 kondygnację wieży. Wnętrze doświetlone zostało przez szereg ostrołukowych okien umieszczonych nad dachami kaplic bocznych.

- W średniowieczu sądzono, że wielkość, zamożność oraz ranga miasta odzwierciedlały się głównie w wyglądzie ratusza. Stąd też od XIII wieku budynki te zaczęły przybierać coraz to bardziej monumentalną formę. Jeśli jakiś ratusz już istniał, to bardzo często modernizowano go do założenia dużo bardziej reprezentacyjnego. Znakomitym przykładem takiego rozwoju jest **ratusz w Toruniu** (wznoszony na przestrzeni XIII i XIV wieku). Pierwotnie, w miejscu tym znajdowały się kramy handlowe i wieża, natomiast obecny kształt budynek zawdzięcza inwestycji przypadającej na lata 1391-1399. Do nowopowstałego gmachu włączono istniejącą już wcześniej czworoboczną wieżę, która pod koniec XIV wieku uległa podwyższeniu i nakryta została hełmem. Uzyskano w ten sposób czteroskrzydłowy budynek na planie prostokąta, którego wymiary wynoszą ok. 45 x 50 metrów. Wewnątrz założenia znajduje się dziedziniec, do którego wiodą 4 wejścia ułożone w bramach przelotowych umieszczonych na osi każdego z boków. Wielka modernizacja ratusza (w stylu manierystycznym) nastąpiła na początku XVII wieku i przeprowadzona została według projektu Antoniego van Oppbergena. Według planów architekta budynek uległ podwyższeniu o jedną kondygnację, która jednak zachowała gotycką stylistykę dzięki umieszczeniu na jej elewacjach ostrołukowych wnęk. Ostatnią istotną zmianą w bryle było wzniesienie neogotyckiego ryzalitu dobudowanego w 1869 roku do zachodniego skrzydła.

Pelplin

- Niegdyś znajdował się tu cały kompleks klasztorny, z którego do dnia dzisiejszego zachowała się **Katedra Wniebowzięcia NMP** oraz część zabudowań. Dzieje tego miejsca wiążą się cystersami, którzy przybyli do Pelplina w 1276 roku. Początkowo wybudowali tu jedynie niewielkie oratorium na planie prostokąta (z czasem przekształcone w jedną z kaplic), jednak do ok. 1400 roku powstał monumentalny, ceglany kompleks, na który złożyło się wiele gmachów. W XVIII wieku uległ on gruntownej barokizacji, jednak pod koniec XIX wieku podjęto decyzję o regotyżacji całego zespołu. Najważniejszym obiektem jest kościół w formie trójnawowej bazyliki założonej na planie krzyża łacińskiego. Korpus nawowy i część prezbiterialna (skł. gwiazdziste) są 4 przęsłowe, natomiast transept jest dwunawowy. Jego ramiona nakryte zostały sklepieniem kryształowym. Od południowej strony przylegają do niego krużganki, z których można dostać się m.in. do kapitułarza, refektarza czy skarbcza. Można z nich również wyjść na kwadratowy wirydarz. Wnętrze świątyni zdominowane zostało przez cegłę wzbogaconą barwną polichromią. Przy filarach międzynawowych oraz w nawach bocznych ustawione zostały ołtarze datowane na XVII i XVIII wiek. Z tego okresu pochodzi również ołtarz główny, który swoim wyglądem

przywodzi na myśl kilkukondygnacyjną formę architektoniczną. Ma 25 metrów wysokości i podzielony został na 5 osi, z czego środkowa jest osią najszerszą, zwieńczoną dodatkowo dekoracyjnym szczytem. Na bogatą dekorację rzeźbiarską składają się figury apostołów, cysterskich patronów i aniołków, natomiast w środku umieszczono 2 obrazy pędzla Hermana Hana ukazujące Koronację Marii oraz Wizję świętego Bernarda. Z zewnątrz dominantę fasady stanowią 2 masywne wieże flankujące wejście, natomiast zarówno sama fasada jak i ramiona transeptu zwieńczone zostały dekoracyjnymi szczytami schodkowymi.

SZKOŁA ŚLĄSKA

Wrocław

- Wrocław jest jednym z najstarszych polskich miast. Na przełomie X i XI wieku stanowił siedzibę biskupstwa, jednego z 4 istniejących na ziemiach polskich biskupstw podległych arcybiskupstwu w Gnieźnie (obok Poznania, Krakowa i Kołobrzegu). Jedną z najważniejszych świątyń w mieście jest **Katedra św. Jana Chrzciciela** (uważana za pierwszy w pełni gotycki kościół na ziemiach polskich). Choć jego obecny wygląd jest wynikiem barokowych oraz współczesnych przebudowań, gotycka bryła pochodzi z XIII i XIV stulecia i powstała w miejsce obiektów wcześniejszych. Przed gotykiem ich nazwy wzięły się od królów i biskupów, którym zawdzięczamy modernizacje: katedra chrobrowska (Bolesław Chrobry), katedra Odnowiciela (Kazimierz Odnowiciel), katedra walterowska (biskup Walter). Na początku XIII wieku podjęto decyzję o modernizacji katedry walterowskiej na obiekt gotycki. Ostatnie prace zakończono w latach 60. XIV wieku. W latach 40. XVI wieku kościół został jednak częściowo strawiony przez pożar który dotknął m.in. dach, hełm oraz dzwony jednej z wież. Odbudowano je w stylu renesansowym. Kolejny kataklizm przyszedł w XVII wieku. Zniszczone elementy odbudowano tym razem w stylu barokowym. Nieco ponad 100 lat później nastąpiła kolejna odbudowa, tym razem w stylu klasycystycznym. Lata okołowojenne przyczyniły się z kolei do zniszczenia niemalże 70% murów. Nowa katedra została odbudowana i konsekrowana w 1951. Jest trójnawową bazyliką z prostym zamknięciem prezbiterium, w której do naw bocznych zostały dostawione rzędy niższych kaplic. Od frontu, ze względu na 2 masywne wieże zwieńczone iglicami przypomina nieco bazylikę w Krakowie.
- Drugim ważnym wrocławskim gmachem jest **ratusz**. Powstawał w kilku etapach budowlanych na przestrzeni ok. 250 lat. Szacuje się że budowano go od końca XIII wieku,

natomiast ostatnie prace wykończeniowe przeprowadzano jeszcze w wieku XVI. Najstarsza część ratusza według źródeł pisanych powstała ok. 1299 roku. Było nią miejsce zgromadzeń przeznaczone dla niezbyt dużej ilości radnych. Po znacznym powiększeniu się ich liczby konieczne było wzniesienie nowej, okazalszej siedziby władz miejskich. Z tego też względu w latach 1328-1333 dobudowano drugi budynek, który od północy został ograniczony placem sądowym z pręgierzem. Kolejna modernizacja przeprowadzona została w latach 1343-1357 i obejmowała dobudowanie kolejnych pomieszczeń oraz podwyższenie obiektu o drugą kondygnację, co spowodowało, że parterowy do tej pory obiekt zamienił się w budynek jednopiętrowy. Oba te człony nakryte zostały wspólnym dachem. O ostatecznym kształcie ratusza zadecydowała wielka przebudowa która miała miejsce w latach 1470-1480. Powiększono wówczas kubaturę budynku o niemalże połowę, dobudowano liczne pomieszczenia od strony południowej, a całość bryle nadano o wiele bardziej majestatyczny i reprezentacyjny charakter wzbogacając ją o gotyckie elementy, takie jak dekoracyjne ostrołukowe okna. Do nowopowstałego obiektu dobudowano 3 ryzality, na których podwieszono dekoracyjne wykusze udekorowane m.in. ślepymi maswerkami, pinaklami i kwiatonami. Część środkową nakryto wspólnym, wysokim dachem i ozdobiono bogato zdobionym szczytem ze sterczynami i ceglanyimi maswerkami. W 1510 roku elewację budynku otynkowano i pokryto dekoracją malarską, natomiast w 1559 roku po raz kolejny podwyższono wieżę i tym razem nakryto ją hełmem renesanowym. Obecny wygląd ratusza we Wrocławiu jest wynikiem dość wiernej powojennej odbudowy.

RZEŻBA

- Gotycka rzeźba w Polsce wykształciła się stosunkowo późno. Jej początki sięgają połowy XIII stulecia, natomiast górne ramy przypadają na ok.1520 rok. Podobnie jak architekturę, rzeźbę także podzielić można na 3 okresy (wczesny, dojrzały, późny). Gotyk wczesny (mniej więcej od 1250 do 1300) roku może być uznawany za tzw. gotyk architektoniczny (dominowała rzeźba architektoniczna). Późniejszym okresem jest przedział 1300 – 1450, kiedy to dominował styl piękny (styl miękki) w którym dość popularnym tematem były Madonny. Ostatnim okresem są lata 1450-1520 i gotyk późny, który bywa niekiedy określany jako styl łamany. Polegał na twardym modelunku sztywnie fałdowanych tkanin.
- Chronologicznie, rzeźba w pierwszej kolejności (podobnie jak na Zachodzie) swoje ujęcie znalazła w ścisłej korelacji z architekturą. Od wieku XIII można ją było spotkać w różnego

rodzaju kapitelach, na zwornikach sklepień, na elewacjach czy w portalach. Początkowo rzeźbione detale przylegały do powierzchni ścian i sklepień w formie reliefów, jednak w późniejszym czasie uniezależniły się od płaszczyzn do których były przyklejone i zaczęły występować osobno. Cechowały się wówczas w miarę naturalną postawą i gestami.

- Drugą kategorią są dzieła służące kultowi (tzw. rzeźba kultowa). Miała ona na celu wyrażenie jakichś treści ideowych związanych z religią a także oddanie czci konkretnej postaci. Do najczęściej poruszanych wątków i tematów zaliczamy figury Marii oraz Jezusa.
- Kolejną podkategorią jest rzeźba nagrobkowa, w szczególności płyty oraz pomniki nagrobne, które w Polsce występowały powszechnie od XIV wieku.
- Obok nagrobków, we wnętrzach świątyń spotkać można także inne dzieła rzeźbiarskie pochodzące z okresu gotyku, mianowicie wszelkiego rodzaju elementy wyposażenia kościelnego, takie jak chrzelnice, ambony, krucyfiksy czy ołtarze.

- W kwestii materiału, z jakiego wykonywane były rzeźby, figury i detale architektoniczne, to podstawowym tworzywem był kamień, który wykorzystywany był głównie w rzeźbie architektonicznej oraz nagrobkowej. W architekturze stosowano go już w XIII w., natomiast w rzeźbie sepulkralnej nieco później - dopiero na przełomie XIV/XV wieku. Obok kamienia bardzo popularnym materiałem było także drewno, stanowiące podstawę rzeźb kultowych, ołtarzy oraz krucyfiksów. Zarówno dzieła kamienne, jak i drewniane niezwykle często pokrywane były w późniejszym czasie barwną polichromią oraz częściowo pozłacane.
- Najważniejsze cechy rzeźby gotyckiej w Polsce: ewolucja stylu (rzeźba ta ewoluowała i wyszłała coraz to bogatsze formy – od płaskich i wydłużonych kształtów, aż po wyraziste, naturalne figury cechujące się ostrym i głębokim modelunkiem); emocje i ekspresja (które biją od wykonywanych postaci); służenie przede wszystkim celom i ideom kościoła; istnienie lokalnych szkół rzeźbiarskich (które bardzo często utrzymywały bliskie stosunki ze sobą oraz z ośrodkami zagranicznymi, np. w dziełach powstałych w warsztatach śląskich można zauważyć stylistykę spotykaną w tym czasie w Czechach).

Rzeźba kultowa

Krucyfiks – przedstawienie ukrzyżowanego Jezusa

- Krucyfiksy stanowiły niezwykle istotny element wyposażenia kościoła już od X wieku. W

okresie gotyku coraz dalej było im jednak do romańskiego krucyfiksów triumfalnego, który ukazywał Chrystusa w sposób delikatnie tylko naznaczonego śmiercią. W okresie gotyku syn boży swoją fizjonomią zdradzał oznaki najwyższego cierpienia. Taki typ przedstawień zaliczany jest do przedstawień doryzycznych. [Doryzm - nurt w sztuce średniowiecza, eksponujący kult Męki Pańskiej i MB Bolesnej. Dominował zwłaszcza w XIV i XV wieku].

- Na ok. 1360 rok datowany jest **krucyfiks z Kościoła Bożego Ciała we Wrocławiu**. Ten nietypowy kształt krzyża i sposób ułożenia ciała Jezusa nosi nazwę krucyfiksów widlastego. Cechuje się on ułożeniem ramion krzyża przypominających literę Y oraz widocznym bólem i cierpieniem emanującym z ekspresyjnie ułożonego ciała Chrystusa (cechy zgodne z doryzmem). Krucyfiks mierzy ok. 180 cm wysokości i wykonany został z polichromowanego drewna dębowego. Powstał pod wpływem mistyki przełomu XIII i XIV stulecia, która zakładała ukazanie cierpienia Chrystusa w taki sposób, aby jak najbardziej poruszyć uczucia wiernych spoglądających na krzyż. Stąd konwulsyjnie powyginane ciało Syna Bożego, z opadającą na ramię głową, stopami przybitymi tylko 1 gwoździem, co powoduje wielką ranę i wygięcie korpusu do przodu, a także napięte mięśnie oraz ścięgnię ramion. Poza tym całe ciało pokryte zostało zakrzepłymi kroplami krwi powstałymi na skutek biczowania, niesienia krzyża, koronowania cierniem oraz wbicia w bok włóczni. Dochodzi do tego bogato pofałdowane perizonium. Jednym słowem krucyfiks ten ukazuje moment szczytowej agonii Jezusa na chwilę przed jego śmiercią. Obecnie znajduje się w zbiorach MN w Warszawie. Oryginalny krzyż się nie zachował i konieczna była rekonstrukcja.
- **Krucyfiks Wita Stwosza** (tutaj możecie wykorzystać notatkę, którą sporządziliście przy opisie bazyliki mariackiej w Krakowie. Podkreślcie że jest to krucyfiks wyprężony).

Pieta - przedstawienie rozpaczającej Matki Boskiej trzymającej na kolanach martwego syna.

- Do jednych z najbardziej ekspresyjnych i wymownych w formie dzieł tego typu zaliczana jest **Pieta z Lubiąża** (ok. 1360 r.), która także spełnia założenia doryzmu. Wykonana została z polichromowanego drewna lipowego ze złoceniami. Pieta ukazana została w układzie schodkowym, popularnym w kręgu niemieckim. Ukazuje spoczywającego na kolanach matki Jezusa z uniesionym do góry korpusem, wypukłą klatką piersiową i nogami załamanymi pod kątem prostym. Całe jego ciało, bezwiednie zwisające, pokryte zostało kroplami krwi. Dodatkowo w jego boku ziele potężna dziura po włóczni. Opłakuje go Maria, której twarz zdradza znamiona wielkiego smutku, dodatkowo podkreślonego przez

pionowe bruzdy przecinające jej czoło oraz półotwarte usta. W rzeźbie zastosowano dość wyraźną deformację, która miała na celu podniesienie dramatyzmu sceny. Widoczne są tu także zachwiane proporcje (w twarzy Marii czy ręce Jezusa). Z drugiej strony ze szpetnością kontrastuje niezwykle misterne wykonanie szat, które układają się w dekoracyjne fałdy i dodatkowo wykończone zostały ozdobnym haftem. Nie zachowały się imiona ani fundatora ani wykonawcy, jednakże uważa się, że dzieło mogło zostać wykonane w Bambergu.

- **Pieta z kościoła Mariackiego w Gdańsku** (ok. 1400) wpisuje się z kolei w nurt stylu pięknego, który królował ok. 1400 r. Autor jest nieznan, jednak najprawdopodobniej wywodził się on z kręgu gdańskiego. Pieta wykonana została z polichromowanego sztucznego piaskowca i mierzy niecałe 150 cm wysokości. Zarówno Chrystus jak i Matka Boska są rzeźbami pełnoplastycznymi. Dodatkowo ciało Jezusa ukazane zostało w pozycji horyzontalnej, co typowe było dla obszaru środkowej Europy w tego typu przedstawieniach. Maria, odziana w błękitną, bogato udrapowaną szatę spogląda troskliwie na spoczywające na jej kolanach ciało syna. Ukazana została jako młoda niewiasta z delikatnie i subtelnie opracowaną twarzą. Jeśli chodzi o zwłoki Chrystusa, to jego wychudzenie podkreślone zostało dodatkowo poprzez widoczne spod skóry żebra i kości klatki piersiowej. Białe perizonium które opasa jego ciało kontrastuje z ciemnobłękitną szatą matki wykończoną dodatkowo złotymi akcentami. Rysująca się na twarzy Marii rozpacz i troska a także pełne bólu oblicze Chrystusa wpisują się w nurt doloryzmu.

Madonna na lwach – wizerunek siedzącej Matki Boskiej z Dzieciątkiem, którzy sportretowani zostali w towarzystwie lwów. Zwierzęta te utożsamiane są z siłą, a dodatkowo w czasach chrześcijańskich uważane były za symbol zmartwychwstania. Zestawienie lwów z Chrystusem może także stanowić alegorię tronu Salomona (który zasiadał na tronie zdobionym figurami lwów).

- Najwięcej Madonn na lwie zachowało się na Śląsku, jednak wykonywano je także w Małopolsce, w Wielkopolsce, w Państwie Krzyżackim, a nawet w Czechach czy Salzburgu.
- Do jednych z najwcześniejszych przykładów zaliczana jest **Madonna ze Skarbimierza** (1360 r.), wykonana z polichromowanego drewna lipowego. Wykonana została najprawdopodobniej w warszacie wrocławskim, bowiem zdradza pewne rozwiązania stylistyczne charakterystyczne dla dzieł z tamtego terenu. Szacuje się że figura ta mogła stanowić część większej grupy rzeźbiarskiej. Dzieło ukazuje tronującą Matkę Boską z Jezusem, którzy adorowani są przez 2 aniołki. U ich stóp spoczywają 2 lwy. Widoczny jest niezwykle delikatny modelunek ciała podkreślony dodatkowo płynnie układającymi się szatami. Dzieciątko, stojąc na nodze matki błogosławi wiernym. Oboje zdają się uśmiechać,

co podkreśla radosny charakter tej sceny. Obecnie przechowywana w MN we Wrocławiu.

Piękne Madonny – popularne ok. 1400 roku. Motyw ikonograficzny przynależny gotykowi międzynarodowemu, który przedstawia stojącą Matkę Boską przytrzymującą na ręku małego Jezuska. W drugiej ręce trzyma owoc (najczęściej jabłko) po który sięga dziecko. Piękne Madonny cechują się bardzo wysmukłymi proporcjami, esowato wygiętym ciałem, ukazaniem Marii jako kobiety pięknej i młodej, a także bogato udrapowanymi szatami o delikatnym modelunku. Także Jezus przybiera bardzo delikatną i subtelną formę. Figury najczęściej wykonywane były w wapieniu, były polichromowane, były przedstawieniami wolnostojącymi, przeznaczonymi do oglądania ze wszystkich stron, o charakterze dewocyjnym.

- **Piękna Madonna z Wrocławia** (ok. 1390-1400 r.). Wykonana została z polichromowanego oraz pozłoczonego wapienia i mierzy ok. 110 cm. Przechowywana jest w MN w Warszawie. Autor jest nieznany, jednak uważa się, że wywodził się albo z kręgu wrocławskiego, albo pochodził z Czech. Jest to rzeźba pełnoplastyczna. Maria przedstawiona została jako młoda, piękna kobieta o delikatnych rysach, wysokim i wypukłym czole i małych ustach. Jej ułożone w loki włosy zwieńczone zostały welonem, na który nałożona została korona. Poza, oprócz tego, że przyjęła esowaty kształt ukazana została także w delikatnym kontrapoście (pozycji która zakłada oparcie ciężaru całego ciała na jednej nodze, podczas gdy druga zostaje odciążona i lekko wspiera się na ziemi. Towarzyszy temu zrównoważnie postawy poprzez układ ramion i bioder). Kontrapost widać zwłaszcza w wypukłości, która rysuje się na wysokości kolana. Madonna odziana została w długą szatę na którą zarzucony został płaszcz. Zarówno jedno jak i drugie układa się w dekoracyjne fałdy. Przeciwnościem tej swobody z przodu jest dość ściśle przyleganie szat z tyłu figury. Pod względem typologicznym Piękna Madonna z Wrocławia łączona jest z tzw. grupą Pięknej Madonny z Torunia (zaginiona w czasie II wojny światowej). Grupę tę charakteryzuje m.in. umieszczenie figury Jezusa nad odpoczywającą nogą Matki i niesymetryczny układ draperii.
- **Piękna Madonna z Krużłowej** (ok. 1400-1410). Swoją nazwę zawdzięcza małopolskiej miejscowości Krużłowa Wyżna, gdzie przechowywana była do 1899 roku. Obecnie znajduje się w zbiorach MN w Krakowie. Jej autor jest nieznany. Madonna wykonana została z drewna lipowego i mierzy niecałe 120 cm wysokości. Nie jest dziełem pełnoplastycznym - można ją oglądać jedynie od frontu i z boków. Jej tył jest dość głęboko wydrążony, ponieważ najprawdopodobniej wchodziła niegdyś w skład dekoracji rzeźbiarskiej retabulum, a więc była dostawiona plecami do jakiegoś podłoża. Matka Boska, która

stanowi trzon całej kompozycji po raz kolejny ukazana została w kontrapoście, a jej ciało przybrało esowaty kształt. Twarz, niezwykle owalna, posiada wysokie, wypukłe czoło, oraz niewielkie, podkreślone czerwoną farbą usta. Głowa okolona została szalem i zwieńczona koroną, jednak nie tak majestatyczną jak w dziele wrocławskim. Ciało przyodziane zostało w suknię, na którą narzucony został płaszcz. Wszystkie te elementy zostały bogato udrapowane, a poszczególne fałdy układają się kaskadowo (czyli stopniowo). Jezusek który spoczywa na matczynej ręce i który przytrzymuje jabłko jest nagi, a jego wygląd (zwłaszcza twarz - wysokie i wypukłe czoło, poczerwienione policzki, wygląd oczu, ust i brwi) powiela wygląd matki.

Madonny Szafkowe – typ dzieł znany już w XIII wieku we Francji i nieco później, ok. XVI wieku w Niemczech. Charakterystyczny dla ziem Państwa Krzyżackiego. Madonny szafkowe są przenośną formą ołtarza w formie tryptyku. Łączą w sobie 3 typy ikonograficzne: kiedy Madonna jest zamknięta występuje klasyczny przykład tronującej Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Kiedy Madonna jest otwarta, to w centralnym punkcie jej korpusu znajduje się motyw Tronu Łaski (przedstawienie ukazujące Boga Ojca trzymającego krzyż na którym znajduje się Jezus i koło głowy którego fruwa gołębica). Skrzydła z kolei, po ich wewnętrznej stronie udekorowane są postaciami wiernych, którzy schronili się pod opiekuńczym płaszczem Marii. Otrzymujemy więc typ Mater Misericordiae, czyli Madonny Płaszcz Ochronnego. W skrócie – zamknięta Madonna ukazuje tronującą Matkę Boską z Dzieciątkiem, natomiast po otwarciu widoczny jest Tron Łaski w centralnej części, który oflankowany został przez grupy wiernych wchodzących w skład przedstawienia Matki Boskiej Płaszcz Ochronnego.

- Do najpopularniejszych Madonn Szafkowych w Polsce zaliczana jest **Madonna z Sejn** (ok. 1400 rok). Szacuje się że w całej Europie poza Sejnami zachowały się jedynie 4 obiekty tego typu, co czyni Madonnę sejneńską jeszcze cenniejszą. Mierzy około 1,5 metra wysokości wraz z cokołem i wykonana została z drewna lipowego. Jej zamknięta forma przedstawia postać Matki Boskiej siedzącej na tronie i trzymającej syna na prawym kolanie. Rzeźba jest otwierana na boki od szyi aż do samego dołu tworząc tym samym płaszcz ochronny podtrzymywany rękoma Marii. Wewnątrz znajduje się Tron Łaski z gołębicą nad głową Boga w centralnej części, natomiast na otwartych bokach płaszcz widnieją wizerunki 26 postaci z różnych stanów. Po 13 osób na każdym ze skrzydeł.